

- розробки діагностичних завдань, що дозволяють зробити висновок про ступінь досягнення цілі і дадуть можливість коректувати процес навчання.

4. Вибору засобів і методів навчання.

5. Організації регулярної роботи системи зворотного зв'язку.

Висновки. Проведений аналіз категорії «цілі і цілепокладання», дає нам підстави стверджувати, що визначені категорії здійснюють орієнтуючий вплив на хід проектування диференційованого підходу до навчального процесу у вищих педагогічних навчальних закладах і забезпечують оптимальність педагогічних дій під час досягнення запланованого результату.

Література:

1. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии / Владимир Павлович Беспалько. – М.: Педагогика, 1989. – 190 с.
2. Васьков Ю. Цілі навчання – провідний компонент дидактичного процесу / Ю. Васьков // Директор школи. – 2001. – № 41 (185). – С. 4 – 5.
3. Виробничі функції, типові задачі діяльності та вміння учителя іноземної мови (спеціаліста) / Колектив авторів під керівництвом С.Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 1999. – 96 с. – (Бібліотечка журналу «Іноземні мови» вип. 4 / 99.
4. Гриньова М.В. Саморегуляція / Марина Вікторівна Гриньова. – Полтава: АСМІ, 2006. – 264 с.
5. Конопкин О.А. Психологическая саморегуляция произвольной активности человека (структурно-функциональный аспект) / Олег Александрович Конопкин // Вопросы психологии. – 1995. – № 1. – С. 5.
6. Тихомиров О.К. Понятие «цель» и «целеобразование» в психологии / Хрестоматия педагогической психологии. М., 1995. – С. 68 – 75.
7. Чунаева А.А. Категория цели в современной науке и ее методологическое значение / Ангелина Акиндиновна Чунаева. – Л.: ЛГУ, 1979. – 147 с. – (Цель и деятельность).
8. Языкова Н.В. Цели и содержание методической подготовки студентов педагогических факультетов иностранных языков / Н.В. Языкова // Иностранные языки в школе. – 1985. – № 1. – С. 57 – 61.

Объектом исследования автора является категория целеполагания в процессе изучения иностранного языка в высших педагогических учебных заведениях. На основе теоретического исследования научной литературы автор анализирует основные структурные компоненты цели.

The object of the author's investigation is goal formation of teaching foreign language process at higher pedagogical schools. On the basis of theoretical generalization of scientific literature the author points out the structural components of goal.

УДК 37.015.2 – 057.87.

Грицай Н. Б.

МЕТОДИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ В УМОВАХ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ

У статті висвітлено проблему методичної підготовки майбутніх учителів біології в умовах упровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу вищої школи. Подано пропозиції щодо модернізації та вдосконалення викладання методики навчання біології для студентів-біологів вищих педагогічних навчальних закладів України.

Постановка проблеми. Інтеграція вищої освіти України в європейський освітній простір передбачає підготовку вчителя нової генерації, який здатний замінити авторитарну педагогіку педагогікою співробітництва, втілювати гуманістичні принципи, формувати загальнолюдські цінності, зміцнювати демократичні основи громадянського суспільства, а також може бути конкурентноспроможним на світовій арені.

Підвищення якості вищої освіти, розширення доступу громадян до європейської освіти, формування єдиного ринку праці для фахівців вищої кваліфікації – одні з найважливіших завдань Болонського процесу, основні засади якого активно втілюються у вітчизняній системі освіти.

Таким чином, традиційна система професійної підготовки педагога у ВНЗ України потребує значної модернізації та вдосконалення. Серед основних напрямів розвитку педагогічної освіти є забезпечення професійно-особистісного розвитку майбутнього вчителя, приведення змісту фундаментальної, психолого-педагогічної, методичної, інформаційно-технологічної, практичної та соціально-гуманітарної підготовки у відповідність до вимог європейської системи освіти.

У професійній підготовці вчителя біології провідне значення має методична підготовка. Проте в сучасній системі освіти існують суперечності між вимогами до вчителів біології та станом їх методичної підготовки у вищих педагогічних навчальних закладах. З метою модернізації вищої освіти, в тому числі й методичної підготовки майбутніх учителів, у ВНЗ України впроваджено кредитно-модульну систему організації навчального процесу (КМСОНП).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема професійної підготовки майбутніх педагогів різнобічно висвітлювалася в наукових дослідженнях А. М. Алексюка, В. П. Андрущенка, В. І. Бондаря, А. А. Вербицького, М. Б. Євтуха, І. А. Зязюна, В. Г. Кузя, О. Г. Мороза, Н. Г. Ничкало, І. П. Підласого, С. О. Сисоевої, В. О. Сластьоніна та багатьох інших учених.

Особливості впровадження кредитно-модульної системи навчання у вищих навчальних закладах розглядали І. І. Бабин, М. М. Барна, Г. В. Беленька, Я. Я. Болюбаш, В. В. Грубінко, В. С. Журавський, М. З. Згуровський, І. В. Мороз, М. Ф. Степко, В. Д. Шинкарук та ін.

Окремим питанням методичної підготовки вчителів біології присвячені праці науковців Т. Є. Буяло, В. В. Вербицького, О. Я. Іванців, В. В. Куйбіди, І. В. Мороза, А. В. Степанюк, Я. С. Фруктової, О. А. Цуруль та ін.

Проте на сучасному етапі розвитку вищої освіти України недостатньо вивчено питання підготовки майбутніх учителів біології за КМСОНП.

Формулювання цілей статті. Мета статті. Метою дослідження є обґрунтування шляхів модернізації та вдосконалення методичної підготовки майбутніх учителів біології в умовах кредитно-модульної системи навчання.

Виклад основного матеріалу. Педагогічні навчальні заклади призначені для того, щоб готувати насамперед педагогів, а не просто біологів або фізиків. Ці професії мають зовсім інший об'єкт діяльності й іншу наукову базу. Для того, щоб сьогоднішній студент став не просто біологом, а справжнім учителем біології, необхідна якісна методична підготовка. Ми погоджуємося із думкою В. В. Краєвського про те, що для формування основ професійної культури майбутніх педагогів спеціальні предмети (математика, історія, біологія та ін.) виступають засобом педагогічної діяльності, але аж ніяк не її метою [3].

Система методичної підготовки майбутніх учителів біології охоплює всі ланки навчально-виховного процесу й спрямована на засвоєння певних знань, формування умінь і навичок.

Основною дисципліною, вивчення якої забезпечує методичну освіту майбутніх учителів-біологів, є методика навчання біології. У педагогічних вищих навчальних закладах вживаються різні назви дисципліни: шкільний курс біології, методика викладання біології або методика навчання біології (МНБ).

На думку І.В.Мороза, зміст курсу методики викладання біології повинен бути спрямований на розвиток у студентів „необхідних глибоких методичних знань, практичних вмінь і ціннісних ставлень до ефективного та високоякісного проведення навчально-виховного процесу з біології в школі; здатності до самоосвіти; розуміння ролі „людського фактору” як умови поліпшення виробничої педагогічної діяльності” [5, с. 21]. З метою забезпечення якісно нового рівня вивчення методичних дисциплін науковець пропонує будувати навчальний процес на новій концептуально-методологічній основі.

Ознайомлення з теоретичним матеріалом з МНБ відбувається під час лекційного курсу. Матеріал лекцій забезпечує засвоєння методичних знань, узагальнення знань із психолого-педагогічних і фахових дисциплін, а також педагогічного досвіду учителів біології.

Запровадження кредитно-модульної системи навчання вимагає перегляду не тільки змісту і структури дисципліни, а й технологій її викладання. Зокрема, реалізуючи принципи Болонської декларації, у ВНЗ зменшено кількість аудиторних занять з метою заміни репродуктивних форм навчальної діяльності на творчий самостійний пошук студентами нових знань. Однак, незважаючи на те, що викладачі методик мають бути найбільш обізнаними в галузі дидактичних технологій, у викладанні МНБ нерідко використовуються репродуктивні форми та методи. Найбільш поширеними є традиційні лекції.

Як зазначає Я. С. Фруктова, такі реалії сьогодення, як „збільшення питомої ваги самостійної роботи студентів; розширення спектру основних джерел інформації; поліцентричність, інтегративність освітнього середовища; суб’єкт-суб’єктні відносини викладача і студентів тощо, змушують не тільки зменшити кількість лекцій у навчальних планах, але й змінити методику їх підготовки та проведення” [7, с. 116]. Одним із напрямів вирішення названої проблеми є заміна традиційної лекції інтерактивною, під час якої здійснюється мобілізація творчого потенціалу студентів, опора на життєвий досвід, випереджаюче ознайомлення із основними науковими джерелами, застосування різноманітних методів навчання (мозковий штурм, дискусія, диспут, елементи евристики тощо), постановка проблемних запитань тощо.

Проте для вивчення МНБ однієї теоретичної підготовки студентів недостатньо, тому необхідно сформувати в них практичні вміння та навички. Така підготовка здійснюється на практичних заняттях, які є логічним продовженням курсу лекцій [4]. Під час їх проведення перевага надається інтерактивному навчанню, суть якого полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної активної взаємодії всіх студентів. Відбувається колективне, групове, навчання у співпраці, коли викладач і студенти – рівноправні суб’єкти навчання [6]. У результаті такої організації навчальної діяльності створюється атмосфера взаємодії, співробітництва. Організація інтерактивного навчання на практичних заняттях передбачає використання рольових ігор, моделювання життєвих ситуацій, створення проблемної ситуації, проведення мозкового штурму, еколого-психологічного тренінгу тощо. Інтерактивна взаємодія виключає „домінування одного учасника навчального процесу над іншим, так і однієї думки над іншою” [6, с. 9]. Під час інтерактивного навчання студенти вчаться критично міркувати, приймати продумані рішення, брати участь у дискусіях, спілкуватися з іншими.

Таким чином, з метою досягнення ефективних результатів під час практичних занять з МНБ мають дотримуватися такі умови: 1) створення на заняттях атмосфери співробітництва, що дозволяє студентам проявити ініціативу та самостійність; 2) стимулювання майбутніх учителів до виконання творчих завдань; 3) систематичне оцінювання всієї навчальної діяльності студентів методами усного та письмового опитування, тестування; 4) заохочення до самостійної роботи, самоосвіти (створення власних „методичних скарбничок”); 5) формування в майбутніх педагогів уміння аналізувати свою роботу й роботу товаришів, знаходити недоліки та шляхи їх усунення; 6) моделювання уроків та позакласних заходів, виступи на заняттях у ролі вчителя тощо.

Відповідно до зазначених умов розробляється зміст і структура навчальних занять, обирається методика їх проведення, визначаються форми організації навчально-пізнавальної діяльності та контролю за засвоєнням теоретичних знань майбутніх учителів. Наприклад, план проведення практичного заняття за інтерактивною технологією може бути такий: 1) мотивація навчальної діяльності (розповідь, бесіда, розгляд педагогічної ситуації, демонстрування наочності та ін.); 2) повідомлення теми і мети заняття; 3) обговорення теоретичного матеріалу з теми заняття; 4) інтерактивна частина – робота в парах, малих групах, мозковий штурм, дискусія та ін.; 5) підбиття підсумків, оцінювання результатів (за [6]).

Важливою складовою процесу підготовки фахівців в умовах кредитно-модульної системи навчання є самостійна робота студентів, адже тільки ті знання, які студент здобував самостійно, завдяки власному досвіду, будуть справді міцними. Саме тому вища школа поступово, але неухильно переходить від передачі інформації до керівництва навчально-пізнавальною діяльністю, формування у студентів навичок самостійної роботи.

Самостійна робота майбутніх учителів біології з МНБ передбачає самостійне опрацювання деяких теоретичних тем з навчального посібника [2], конспектування першоджерел, опрацювання наукових праць із періодичних видань, методичних рекомендацій з методики навчання біології, їх аналіз. Крім того, майбутні вчителі виготовляють наочні посібники до уроків біології та позакласних занять, дидактичні картки, таблиці, схеми та ін.

Індивідуальна робота полягала в тому, що студенти представляють свій авторський конспект уроку та позакласного заходу. Майбутнім учителям необхідно провести заняття зі своєю академічною групою, зробити його самоаналіз, відповісти на зауваження викладача та однокласників. Крім того, студенти виконують науково-дослідні завдання з методики навчання біології. Про результати цієї роботи майбутні вчителі доповідають на методичних семінарах, підсумкових конференціях з педагогічної практики, в студентських наукових гуртках, на засіданнях студентського наукового товариства, щорічних студентських наукових конференціях. Самостійна розробка студентами дослідницьких тем методичного характеру сприяє розширенню їх педагогічного світогляду, розвитку методичного мислення.

Після закінчення вивчення дисципліни проводиться підсумкова контрольна робота (модульний контроль), за результатами якої можна простежити рівень знань студентів із методики навчання біології.

Максимальна кількість балів за дисципліну – 100, з них 20 – аудиторна робота, 20 – самостійна робота, 20 – індивідуальні завдання, 40 – модульний контроль. Завершується вивчення МНБ іспитом, у ході якого потрібно виявити не тільки теоретичні знання студентів з методики навчання біології, а й уміння виконувати практичні завдання.

Незважаючи на провідне значення дисципліни „Методика навчання біології” у професійній підготовці майбутніх учителів біології, сьогодні, за словами І. В. Мороза, ряд науковців суб’єктивно розглядають цей навчальний курс як додаток до біологічних дисциплін, у зв’язку з чим роль його недооцінюється [5]. Учений-методист зазначає, що на сучасному етапі методика навчання біології стає теорією біологічної освіти і розкриває не тільки методи та прийоми навчання учнів біології, але і її зміст, обсяг системи знань, умінь та навичок, розвиток наукових понять у свідомості учнів, всебічне виховання у процесі навчання біології. Ми повністю поділяємо думку І. В. Мороза про те, що методика навчання біології закономірно набуває рис предметної дидактики і має носити назву дидактика біології як галузь загальної дидактики [5]. До того ж, і в зарубіжних країнах, зокрема в Німеччині, вивчають саме дидактику біології [8]. Саме тому українським ученим-методистам потрібно спрямувати свої зусилля на розвиток та зміцнення цієї науки.

У той же час важливе значення для вдосконалення методики навчання біології має кадровий склад викладачів. Парадоксальною є ситуація, коли методику навчання біології

викладають науковці, які зовсім не мають практичного досвіду роботи в загальноосвітній школі.

Традиційно вітчизняна педагогічна освіта надавала пріоритет теоретичній складовій. Проте практично досягти триєдину навчально-розвивально-виховну мету уроку й дізнатися, як вона досягається, – це різні речі. Через це зрозуміло, що без тісного зв'язку педагогічної теорії з практикою не можна сподіватися на поліпшення ефективності методичної освіти студентів-біологів.

З метою посилення практичної спрямованості методичної підготовки майбутніх учителів біології пропонуємо впровадити в навчальний процес спецкурс „Практикум з методики навчання біології”. Названий спецкурс передбачає використання різноманітних форм і методів навчання студентів: ігрові форми, дискусії, майстер-класи, тренінги, педагогічне консультування й проектування, реальна професійна діяльність, евристичні бесіди, рольові та ділові ігри, конкурс на найкращий фрагмент уроків чи позакласного заходу, застосування нових інформаційних технологій та ін.

На заняттях студенти самостійно готують і проводять уроки різних типів і видів, екскурсії, лабораторні та практичні роботи, лекції, конференції та семінари, організують біологічні ігри, досліди і спостереження в куточку живої природи, на пришкольній навчально-дослідній земельній ділянці та безпосередньо в природі та ін. Спецкурс покликаний сформуванню у студентів умінь застосовувати теоретичні положення методичної науки в практичній діяльності, моделювати різноманітні види навчальних занять, аналізувати власну діяльність, узагальнювати і впроваджувати педагогічні інновації та передовий педагогічний досвід. Майбутнім учителям надаються методичні рекомендації щодо покращення розроблених ними конспектів уроків та сценаріїв позакласних заходів.

Удосконалення методичної підготовки майбутніх учителів біології здійснюється також шляхом запровадження інших спецкурсів, в тому числі й авторських експериментальних курсів, що створює умови для диференціації та індивідуалізації навчання, дає змогу вдосконалювати майстерність самих викладачів. Зокрема, нами було розроблено авторський курс „Методика позакласної роботи з біології”, який викладається у 7 семестрі для студентів спеціальності „Початкове навчання, біологія” Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука упродовж 2001–2009 років. Він передбачає оволодіння системою знань та практичних умінь організації позакласної роботи з біології. Введення курсу забезпечило заповнення тієї інформаційно-методичної прогалини, яка існувала в підготовці студентів вищих педагогічних навчальних закладів до проведення позакласної роботи в загальноосвітній школі.

Висновки. Впровадження кредитно-модульної системи навчання у вищих навчальних закладах України сприяє поліпшенню професійної підготовки фахівців, враховує досягнення студентів в навчальній діяльності та робить їх мобільними на європейському освітньому просторі.

Узагальнюючи зазначене вище, можна виокремити основні шляхи вдосконалення методичної підготовки вчителя біології в умовах кредитно-модульної системи навчання:

- 1) перехід від традиційної до інтерактивної лекції;
- 2) використання інтерактивних методів навчання на практичних заняттях;
- 3) збільшення кількості годин на самостійну роботу студентів;
- 4) використання різноманітних видів самостійної роботи з МНБ;
- 5) виконання індивідуальних науково-дослідних робіт з МНБ;
- 6) впровадження спецкурсів з метою диференціації навчання студентів та посилення практичної спрямованості їхньої методичної підготовки;
- 7) модернізація навчально-методичних комплексів дисципліни „Методика навчання біології” за КМСОНП та ін.

Крім того, потребує поліпшення кадровий склад викладачів методики навчання біології фахівцями з практичним досвідом.

Завданнями наступних досліджень може бути розробка навчально-методичного забезпечення самостійної роботи студентів з методики навчання біології.

Література:

1. Грицай Н. Б. Методика позакласної роботи з біології: програма курсу / Н. Б. Грицай. – Рівне: МЕРУ ім. академіка Степана Дем'янчука, 2005. – 23 с.
2. Загальна методика навчання біології: навч. посібник / [І. В. Мороз, А. В. Степанюк, О. Д. Гончар та ін.]; за ред. І. В. Мороза. – К.: Либідь, 2006. – 592 с.
3. Краевский В.В. Педагогика на книжной полке и в студенческой тетради // Педагогика. – 2003. – № 6. – С. 16-21.
4. Мороз І. В. Методика навчання біології: практикум для студентів вищих педагогічних навчальних закладів біологічних спеціальностей / [І. В. Мороз, А. Д. Гончар, Т. Є. Буяло, О. А. Цуруль, Я. С. Фруктова]; за ред. І.В. Мороза. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. – 90 с.
5. Мороз І.В. Сучасні проблеми підготовки вчителя біології / І.В.Мороз // Розвиток біологічної освіти в Україні: матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції, 26-27 вересня 2006 р. – Мелітополь: МДПУ, 2006. – С. 19-23.
6. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко; за ред. О.І. Пометун. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.
7. Фруктова Я.С. Інтерактивна лекція як форма навчання студентів педагогічних вузів / Я.С.Фруктова // Наукові та методичні основи викладання біологічних дисциплін у педагогічних вищих навчальних закладах України: збірник тез доповідей науково-практичної конференції, 26-27 жовтня 2006 р. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2006. – С. 103-105.
8. Spohr U., Eichmann U., Ruppert W. Biologie-Didaktik: Praxishandbuch für die Sekundarstufe I und II. – Berlin: Cornelsen Verlag Scriptor, 2004. – 304 s.

В статтє освещена проблема методической подготовки будущих учителей биологии в условиях внедрения кредитно-модульной системы организации учебного процесса высшей школы. Представлены предложения по модернизации и усовершенствованию преподавания методики обучения биологии для студентов-биологов высших педагогических учебных заведений Украины.

The article deals with the problem of methodical preparation of future Biology teachers in the conditions of credit and module system in High School. Giving the propositions for modernization and improving teaching methods of Biology studying for students of Biologist of higher educational establishments of Ukraine.

УДК 37.01(075.8)

Дремук Т. А., Дремук В. А.

РОЛЬ ПРАКТИКИ В ПОДГОТОВКЕ СПЕЦИАЛИСТА

Автор аналізує роль практики у підготовці спеціаліста.

Постановка проблеми. Практика являється одним из важнейших этапов в общем процессе подготовки студентов к будущей профессии. Значимость педагогической практики состоит в том, что она предоставляет возможность наблюдать и реализовать основные положения педагогики, психологии, методик преподавания читаемых дисциплин в реальных условиях. Именно в процессе педагогической практики студенты должны углублять и систематизировать приобретённые теоретические знания,